גלגול הקדש פוטר [א] דתנן [כד] הקדישה עיסתה עד שלא גלגלה ופראתה חייבת משגלגלה ופראתה חייבת [כה] הקדישה עד שלא גלגלה וגלגלה הגזבר ואחר כך פראתה פטורה שבשעת חובתה היתה פטורה בעי רבא גלגול עובד כוכבים מאי מיתנא תנן [ב] [כו] גר שנתגייר והיתה לו עיסה נעשה עד שלא נתגייר פטור משנתגייר חייב ספק חייב הא מאן קתני לה דברי הכל היא ואפי' רבי מאיר ורבי יהודה דקמחייבי התם פטרי הכא התם הוא דכתיב [ג] דגנך דגנך יתירא הוי מיעוט אחר מיעוט ואין [כז] מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות אפילו עובדי כוכבים אבל הכא תרי זימני עריסותיכם כתיב חד עריסותיכם [ד] כדי [כח] עיסתכם וחד עריסותיכם ולא עיסת עובדי כוכבים [ה] ולא עיסת הקדש או דלמא רבי יוסי ורבי שמעון קתני לה דקא פטרי אבל רבי מאיר ורבי יהודה גמרי ראשית ראשית מהתם אמר רבא יהא רעוא [ו] דאחזיה בחילמא הדר אמר רבא מאן דאמר [ז] מירוח העובד כוכבים פוטר גלגול העובד כוכבים פוטר מאן דאמר מירוח העובד כוכבים אינו פוטר גלגול העובד כוכבים אינו פוטר איתיביה רב פפא לרבא [כט] העובד כוכבים שהפריש פטר חמור וחלה מודיעים אותו שהוא פטור וחלתו נאכלת לזרים ופטר חמור גוזז ועובד בו הא תרומתו אסורה והא האי תנא דאמר מירוח העובד כוכבים אינו פוטר וגלגול עובד כוכבים פוטר ועוד איתיביה רבינא לרבא [ל] חלת עובד כוכבים בארץ ותרומתו בחוצה לארץ מודיעין אותו שהוא פטור חלתו נאכלת לזרים ותרומתו אינה מדמעת הא תרומתו בארץ אסורה ומדמעת והא האי תנא דאמר מירוח העובד כוכבים אינו פוטר גלגול העובד כוכבים פוטר [ט] מדרבנן גזירה משום בעלי כיסים אי

רש"י

גלגול הקדש. לענין חלה: **פוטר.** מן החלה אם נתגלגלה עיסה ביד הקדש ואחר כך נפדית: **ופדאתה** ד] **חייבת.** דביד הדיוט נתגלגלה: **שבשעת חובתה.** היינו גלגול: **פטור.** מן החלה הואיל ובהיותו עובד כוכבים נתגלגלה: **ספק.** אם משנתגייר גלגלה או בהיותו עובד כוכבים גלגלה: **חייב.** דלחומרא אזלינן. והשתא מיבעי ליה ה] להאי דגלגול עובד כוכבים פוטר מאן קתני לה: **ואפי' ר"מ ורבי יהודה דמחייבי התם.** גבי מירוח מיפטרי הכא: ו] **התם.** היינו טעמא ז] דמירוח עובד כוכבים אינו פוטר משום דתרי דגנך ח] כתיבי דכתיב (דברים יב) לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וכתיב (שם יד) ואכלת לפני וגו' מעשר דגנך וכתיב (שם יח) ראשית דגנך חד למילף דיגונך ולא דיגון הקדש ט] מירוח הקדש (א) אייתור להו תרי דגנך למעט דיגון עובד כוכבים הוה דיגון עובד כוכבים מיעוט אחר מיעוט דתרי קראי ממעטי ליה: **ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות.** דיגון עובד כוכבים דחייב. ואי קשיא מאי חזית דמרבית לדיגון עובד כוכבים רבי י] להקדש תריץ מסתברא יא] עובד כוכבים הוה ליה לרבויי שכן נאכל בלא פדיון כשל ישראל: **ראשית ראשית.** ראשית דגנך (שם) ראשית עריסותיכם (במדבר טו) מה להלן מירוח עובד כוכבים לא פטר דמרבינן לה ממיעוט אחר מיעוט אף גלגול עובד כוכבים אינו פוטר: **שהפריש פטר חמור.** שהפריש שה לפדיון פטר חמור שנולד לו בהיותו עובד כוכבי': **וחלה.** מעיסה שגילגלה בהיותו עובד כוכבים: **הא תרומתו אסורה.** דמירוחו אינו פוטר כדמרבינן לעיל ממיעוט אחר מיעוט: **חלת עובד כוכבים בארץ.** כלומר אפילו מתבואה הגדילה בארץ: **ותרומתו.** מתבואת חוצה לארץ דאפי' גבי ישראל לא הויא אלא מדרבנן: **[הא תרומתו בארץ].** יב] כלומר מכלל דתרומתו בארץ מדמעת דמירוח עובד כוכבים אינו פוטר אע"ג דגלגולו פוטר מחלה וקשיא לרבא דאמר מאן דמחייב בתרומה מחייב בחלה: **מדרבנן.** כלומר לעולם הא דקתני לגבי חלה גלגול פוטר הנך תנאי היא דפטרי לעיל (סו:) במירוח והא יג] דקתני (ב) לעיל מדוקיא הא תרומתו אסורה מדרבנן הוי אסור: **גזירה משום בעלי כיסין.** עשירים שלוקחין תבואה יד] מחמרים ואי שרית ללוקח מן העובד כוכבים שלא יעשר דמירוח עובד כוכבים פוטר אתי למימר נמי לוקח מחמר ישראל פוטר. ל"א משום בעלי כיסין שיש להן קרקעות הרבה וחסים על רוב מעשרות טו] ויקנוהו לעובדי כוכבים וימרחום עובדי כוכבים ומפקע ליה ממעשר:

א"ה

תוספות

אף בנות כותים נדות מעריסתן בו ביום גזרו והיא דבנות כותים מוקמינן במס' נדה (דף לג.) כרבי מאיר דאמר גירי אמת הן ומשום דלא דרשי אשה ואשה לרבות קטנה בת יום אחד וי"ל דעל כרחין אפי' למאן דאמר גירי אריות הן אית ליה נמי הא גזירה דכולהו תנאי מודו בשמונה עשר דבר ואע"ג דבבנות עובדי כוכבים לא גזרו מעריסתן אלא בת שלש דחזיא לביאה כמו בתינוק עובד כוכבים בבן תשע שנים ויום אחד כדאיתא בפרק אין מעמידין (ע"ז דף לו.) החמירו על כותים שלא יטמעו בהם משום דדמו קצת לישראל ונוהגין במצות במקצת ולהכי חשיבי שתי גזירות דאינן שוות ואפי' למאן דבעי למימר מעיקרא ט) בן יום אחד חשיבי שתי גזירות משום דלאי הוו גזרו אעובדי כוכבים לא הוה ידעינן כותים לפי שאין הכותים אדוקים כעובדי כוכבים ואי הוו גזרו אכותים הוה אמינא משום דדמו לישראל חיישינן לאיטמועי טפי והא דמוקי לה בנדה כר"מ משום סיפא דקתני והכותים מטמאים משכב תחתון כעליון לפי שהם בועלי נדות והא דקאמר רבי יוסי בגמ' (נדה דף לג.) מעשה היה והטבילוה קודם לאמה לאו משום דטעמיה משום נדות אלא משום דלא ליהוי כי חוכא ואיטלולא אי הוו גזרי דליהוי טמאה ולא חזיא וא"ת ולר"מ היכי הוי מי"ח דבר הא בכל דוכתא הכי דינא ואפילו מדאורייתא דהא רבי מאיר חייש למיעוטא וי"ל דמיעוטא דלא שכיח הוא והוי כמו מיעוטא דמיעוטא ולא חייש ר"מ: **דכתיב דגנך דגנך יתירא.** פי' בקונטרס דתרי כתיבי חד בראה אנכי וחד בשופטים ונראה דאין צריך דתירושך ויצהרך הוי כמו דגנך וחשי' כמו מיעוט אחר מיעוט כדמוכח בפ' ראשית הגז (חולין קלו.) דממעט רבי אילעאי שותפות מדכתיב צאנך ורבנן מוקמי ליה לשותפות עובד כוכבים ור' אילעאי נפקא ליה מראשית דגנך ורבנן ראשית הפסיק הענין אלמא דאי לאו דאפסיק בראשית הוה אמינא דדגנך קאי אגז צאנך אע"ג דלאו בדידיה כתיב כל שכן דקאי אתירוש ויצהר דכולהו כמעשר [כתיבי] ופירוש הקונט' עיקר: **חד עריסותיכם** ולא עיסת עובד כוכבים וחד עריסותיכם ולא עיסת הקדש. לא דק דמעיקרא הוה ליה למעוטי עיסת הקדש דמסתבר טפי ואע"ג דממעטינן נמי עיסת מעשר שני לר"מ בפ' כל שעה (פסחים דף לח.) ובפ' לולב הגזול (סוכה לה: ושם) היינו משום דהוי כעיסת הקדש דסבר ממון גבוה הוא ומיהו קצת קשה דהתם מסיק משום דכתיב תרי זימני עריסותיכם ועוד דריש ליה בפ' ראשית הגז (חולין דף קלה:) לכדי עיסותיכם פירוש כשיעור עיסת מדבר טז] ומעריסותיכם דריש יז] מדבעי לאוקומי מעיקרא לרבות של שותפין ושמא כולהו ש"מ וא"ת דהכא בעי תרי קראי חד לעובד כוכבים וחד להקדש וכן לגבי מירוח כדפירש בקונטרס וכן בפרק שני דבכורות (דף יג:) לגבי אונאה בעי תרי יח] עמיתך חד למעוטי עובד כוכבים וחד למעוטי הקדש ובפ"ק דפסחים (דף ה: ושם) ממעטינן מחד לך של אחרים ושל גבוה וגבי נזקין נמי דרשינן בב"ק (דף לז:) רעהו ולא עובד כוכבים והקדש וי"ל דכיון דגלי לן הכא גבי חלה דהקדש ועובד כוכבים שוין הוא הדין בכל דוכתא והא דמיבעיא לן תרי קראי גבי אונאה שאני התם דס"ד כיון דמוסיף חומש בהקדש כ"ש דאית ביה אונאה ואע"ג דהקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל ויש ספרים דגרסי הכא חד כדי עיסותיכם כדדרשינן בראשית הגז (חולין קלה:) ולא גרסינן ולא עיסת עובד כוכבים ולגירסא זו הקדש ועובד כוכבים מחד קרא נפקא: **עובד כוכבים שהפריש פטר חמור.** פירש בקונטרס שהפריש שה וקשה אפי' כשל ישראל ליכא משום קדושה דחולין גמורין הוא ותנן בפ' קמא דבכורות (דף ט.) ואם מת נהנין בו אלא ואלי כפטר יט] חמור גופיה מיירי כרבי יהודה דתניא בפרק קמא דבכורות (גם זה שם:) פטר חמור אסור בהנאה דברי ר' יהודה: **ותרומתו** אינה מדמעת. משמע הא תרומת חוצה לארץ דישראל מדמעת והא דאמר בפ' עד כמה (בכורות כז. ושם) גבי תרומת חוצה לארץ מבטלה ברוב רבה מבטל לה ברוב ואכיל לה (איירי) בימי טומאתו לא כדברי כ] פרש"י דאם נתבטל ברוב שריא אפי' לזר והכא משמע בהדיא דמדמעת ואסור אלא לכהן בימי טומאתו דוקא הוא דשריא דרבה כהן הוה ומדבית עלי קאתי ומיהו אותם שתי חלות שעושין אחת לאור ואחת לכהן כדתנן במסכת חלה פרק בתרא (מ"ח) אם נתערבה אותה של כהן אינה מדמעת ושרי אפי' לזר כדמוכח בירושלמי [פ"ד דחלה] דאמר עלה הורה רבי אבהו בבצרה שהיא צריכה רוב אמר רבי יונה מלמד שהיא עולה בפחות (מאחד) ממאה ואינה נאסרת [באחד ומאה] א"ל זעירי מתני' אמרה כן אפי' אחד באחד דתניא ונאכלת עם הזר על השולחן ומשמע ליה לפי המסקנא דאפילו אחד באחד שרי ושמא היכא דאותה חלה שהיה של כהן ככר גדול שנתערב אין להקל כדאשכחן (כלה דף ג.) גבי את שדרכו [לימנות] דרבי עקיבא מוסיף אף ככרות של בעל הבית דחשיבי ולא בטלי ומיהו מדהקילו כל כך דמסיק בירושלמי דאפי' אחד באחד שרי מסתברא דלא שנא: **גזירה** משום בעלי כיסין. אליבא דר"ש דפטר לעיל מירוח עובד כוכבים מסקינן הכי דחייב מדרבנן ותימה דאמרינן בריש פרק שני דקדושין (דף מא:) תרומת עובד כוכבים מדמעת וחייבין עליה חומש ור"ש פוטר וי"ל דהתם מדאורייתא פליגי א"נ אחומש הוא דפליג ומודה דמדמעת ואם תאמר לרב

מסורת הש"ס

א) חלה פ"ג מ"ב, ב) חלה פ"ג משנה ו חולין קלד., ג) [יומא סג. וש"נ], ד) [חולין קלה:], ה) [ב"ב קמג. וש"נ], ו) תוספתא תרומות פ"ד ה"י, ז) תוספתא חלה פ"ב ה"ו פ"ש, ח) נ"א דאחזיה בחלמא. רש"ק, ט) נ"ל בת יום אחד.

◆

מוסף רש"י

נעשה עד שלא נתגייר. חייב חלה הכל הולך אחר גלגולה, משנגלגל בה הוי חיובה וגלגול הפטורים פוטר, דכתיב עריסותיכם, אם עד שלא נתגייר נתגלגלה פטור (חולין קלד.). **עריסותיכם** כדי עיסתכם. במדבר ניתנה להם תורה ושם נאמר להם כדי עריסותיכם של עכשיו חייב בחלה, וכמה עיסת מדבר עומר לגלגלת, והעומר עשירית האיפה והאיפה שלש סאין, וסאה ששה קבין שבעה רבעים ועוד מדבריות, שהן מ"ג ביצים וחומש ביצה כדאמרינן בעירובין בפ' בכל מערבין (דף פג:) איפה שלש סאין סאה ששת קבין הרי איפה י"ח קבין קב ד' לוגין הרי איפה ע"ב לוגין, עשירית דידה כמה היא שבעה לוגין לשבעים לוג ולשני לוגין שהן י"ב ביצים עשירית שלהן ביצה וחומש, הרי שבעה לוגין וביצה וחומש ביצה ולוג ששה ביצים הרי מ"ג ביצים וחומש (שם קלה.).

◆

רבינו גרשום

להפקיע מיד מעשר ותורמין משל כל על של כל דהוי מן החיוב על החייב: ור' יוסי ור' שמעון סברי מירוח העובד כוכבים פוטר. וגלגול עיסת הקדש דפוטר מן החלה נמי פשיטא לי דתנן הקדיש עיסה עד שלא גלגלה ופדאה ואח"כ גלגלה כשהיא חולין או שהקדישה משגלגלה שנגלגולה היתה כשהיא חולין חייבת בחלה: עד שלא גלגלה הקדישה וגלגלה הגזבר כשהיא הקדש: שבשעת חובתה פטורה. בשעה שהיא ראויה להתחייב בחלה היתה פטורה שהיתה ביד הגזבר: עד שלא נתגייר פטור. דגלגול העובד כוכבים פוטר: התם הוא לענין מירוח דכתיב דגנך דגנך (תירשך) דתלת דגנך כתיבי ראשית דגנך ותירשך ויצהרך. מעשר דגנך תירשך ויצהרך לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך חד למעוטי מירוח הקדש דפטר והדר למעוטי מרוח עובד כוכבים והוי מיעוט אחר מיעוט לרבות דאינו פוטר: או דלמא ר' יוסי ור' שמעון קתני לה להא מתני' דגלגול עובד כוכבים דפטור כי היכי דקא פטר גבי מירוח עובד כוכבים: אבל ר' מאיר ור' יהודה. ילפי ראשית ראשית מהתם ממירוח העובד כוכבים דכתיב ראשית דגנך וכתיב מראשית עריסותיכם מה התם אינו פוטר אף גלגול עובד כוכבים אינו פוטר: יהא רעוא דאחזיה בחלמא. בחלום אי דברי הכל פוטר אי לא: הא תרומתו א) אסורה לזרים ותרומה בחוצה לארץ אינה מדמעת דאין צריך להעלותה באחד ומאה אלא מותרה לזרים דאפי' תרומת ישראל בחוצה לארץ מדרבנן היא: לעולם קסבר דמירוח עובד כוכבים נמי פוטר והא דאמר הא תרומה בארץ אסירה ומדמעת מדרבנן היא אסורה גזירה משום בעלי כיסין בני אדם עשירים שלוקחין תבואה מעובדי כוכבים ומישראל ואי אמרת דהאי דזבין מעובד כוכבים ליפטר דמירוח העובד כוכבים פוטר וכגון דזבין מישראל דחייב במעשר ואמר מעובד כוכבים זבן או תבואה שגדלה בשדהו יאמר דמעובד כוכבים זבנה כדי לפטור

עין משפט נר מצוה

כד א מיי' פ"ח מהל' ביכורים הלכה ו [ופתג עשין קמ]:
כה ב מיי' שם הלכה ו:
כו ג מיי' שם הלכה ט טוש"ע י"ד סימן של סעיף ד:
כז ד מיי' פ"ח מהלכות תרומות הלכה יא טוש"ע י"ד סימן של"א סעיף ד:
כח ה מיי' פ"ג מהל' ביכורים הלכה יז טוש"ע י"ד סימן של"ג סעיף כב [וסימן של סעיף א בהג"ה]:
כט ו מיי' פ"ו מהלכות ביכורים הלכה י:
ל ז מיי' פ"א מהלכות תרומות הלכה טו [ופ"ד הלט"ו טוש"ע י"ד סימן של"א סעיף מד]:

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה התם היינו וכו' מירוח הקדש פוטר אייתר וכו' הוה האי דיגון עובד כוכבים: (ב) ד"ה מדרבנן וכו' והא דקתני מדוקיא כצ"ל ותיבת לעיל נמחק:

◆

שיטה מקובצת

א] דגנך דגנך יתירי. עי' פ"ה וא"ת למ"ד בפרק השולח יש קנין ואפיק ליה מדגנך ולא דגן עובד כוכבים היכי מפיק ליה להכי הא איצטריכו כולהו לדרשות דהכא לחייב מירוח העובד כוכבים ולפטור מירוח הקדש ועוד תימה אמאי לא אמרינן התם אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות כדאמר הכא לגבי מירוח עובד כוכבים וי"ל דתרוייהו נפקא שפיר מינה דאי למירוח לחודיה אתא לכתוב קרא מירוחך ואי לקנין עובד כוכבים לחודיה אתא לכתוב תבואתך אלא מדכתיב דגנך ש"מ תרתי וגם אין לומר התם [אין] מיעוט אחר מיעוט [אלא] לרבות קנין עובד כוכבים כי הכא גבי מירוח העובד כוכבים משום דסברא הוא לרבות טפי מירוח העובד כוכבים לפי שגדל שליש ביד ישראל וכן הוא האמת דמ"ד מירוח העובד כוכבים פוטר אפילו בתבואת ישראל קאמר והכי נמי מוכח בבכורות דאמר הלוקח טבלים ממורחין מעשרן והן שלו ומקשים העולם אמאי מעשרן הא אמרינן תבואת זרעך ולא הלוקח ואמר ר"ת הא דפטרינן לוקח היינו לאחר המירוח אבל לוקח קודם מירוח חייב כיון דנתמרח ביד ישראל וא"כ מיירי התם בלוקחן הישראל מן העובד כוכבים קודם מירוח ואפ"ה פריך התם דמרחינהו מאן אילימא דמרחינהו עובד כוכבים מירוח העובד כוכבים פוטר אלמא דמירוח העובד כוכבים דפוטר אפילו בתבואת ישראל ותימה מאי שנא מגלגול העובד כוכבים דהא מעשים בכל יום דגלגול העובד כוכבים אינו פוטר בעיסת ישראל וי"ל דהכא גבי מירוח כתיב דיגונך ולא דיגון עובד כוכבים אבל התם מי כתיב גלגולך ולא גלגול עובד כוכבים עריסותיכם כתיב וכיון דעיסה של ישראל הוא חייב בכל ענין בחלה: ב] תיבות כדי עיסתכם וחד עריסותיכם נמחק: ג] עובדי כוכבים וחד עריסותיכם: ד] ופדאתה קודם גלגול חייבת בחלה שהרי נתגלגל ביד הדיוט הס"ד ומה"ד משנתגלגלה הקדישה ופדאתה חייבת דביד: ה] ליה מאן קתני לה להאי דגלגול העובד: ו] דהתם: ז] טעמא דאמרי' דמירוח העובד: ח] דגנך יתירי: ט] דיגון הקדש כלומר: י] רבי להקדש: יא] מסתברא דעובד: יב] תיבת כלומר נמחק: יג] והא דפרכה: יד] תבואה מחמר ישראל: טו] מעשרות ויקנוהו ובחנם נקט מקיים אותה לעובד כוכבים שהרי מירוח העובד כוכבים פוטר למאן דאית ליה אפילו בתבואת ישראל כדפי' לעיל. תוס' אחרות: טז] תיבות ומעריסותיכם דריש ליש: יז] ודבא בעי לאוקמא: יח] תרי מיעוטי חד: יט] חמור גופיה ומיהא לישנא דהפריש ק"ק. מיהו י"ל הפריש כלומר שנתנו לכהן והכהן חייב לפדות כדאיתא בתוספתא היורש בכהן שיפדהו מותר ליתן. תו"ח: כ] כדברי המפרש:

א) נראה דצ"ל הא תרומתו בארץ אסורה לזרים מקמי דפרימתי כהו"ל וכו' מדרבנן היא מכלל דבח"ל אסורה לזרים.